

TURKIYA TA'LIM TIZIMIDAGI ZAMONAVIY ISLOHOTLAR

Shernayeva Maftuna Oltiboy qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va Psixologiya ta'lim yo'nalishi 3 – kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17923162>

Annotatsiya. Maqolada Turkiya ta'lim tizimida olib borilayotgan zamonaviy islohotlar – raqamlashtirish, kompetensiyaga asoslangan o'qitish, o'qituvchilar malakasini oshirish va ta'lim sifatini nazorat qilish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, Turkiya tajribasi Finlyandiya, Janubiy Koreya va boshqa ilg'or davlatlar ta'lim tizimi bilan qiyosiy o'rganiladi. Tadqiqot natijalari Turkiya islohotlarining samaradorligi hamda ularning O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ahamiyatli jihatlarini yoritadi.

Kalit so'zlar: Turkiya ta'lim tizimi, zamonaviy islohotlar, raqamlashtirish, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, o'qituvchi malakasi, ta'lim sifati, xalqaro tajriba, qiyosiy tahlil.

Bugungi ta'lim jarayonida ta'lim tizimining raqobatbardoshligi har bir davlat rivojlanishining asosiy omillaridan biri sifatida baholanishi bejiz emas. Zamon talablari o'zgarib borayotgan hozirgi davrda dunyoning turli mintaqalarida ta'lim sohasini isloh qilish, raqamlashtirish, kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvni keng joriy etish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shunday mamlakatlardan biri – Turkiya Respublikasi bo'lib, u so'nggi yillarda ta'lim tizimini yangilash, o'qituvchilar kasbiy malakasini oshirish, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga mos baholash tizimini yaratish borasida sezilarli islohotlarni amalga oshirmoqda.

Maktabgacha ta'lim tizimining tashkil etilishi. Maktabgacha ta'lim 36 oydan 72 oygacha bo'lgan, majburiy boshlang'ich ta'lim yoshiga etmagan bolalarning ixtiyoriy ta'limini o'z ichiga oladi. Maktabgacha ta'lim muassasalari, mustaqil bolalar bog'chalari tegishli jismoniy imkoniyatlarga ega bo'lgan rasmiy va norasmiy ta'lim muassasalari tarkibida bolalar bog'chasi va amaliy mashg'ulotlar sifatida ochiladi.

Maktabgacha ta'lim bilan bog'liq xizmatlar birinchi navbatda Xalq ta'limi vazirligi tomonidan ochilgan bolalar bog'chalari, bolalar bog'chalari, amaliy mashg'ulotlar va turli vazirliklar tomonidan ochilgan kunduzgi markazlar, bolalar bog'chalari, tomonidan ko'rsatiladi va o'nta qonun, ikkita qonun va o'nta qoida qoidalariga asoslangan parvarish yoki ta'lim muassasalari. 2001-2002 o'quv yilida 10,5 mingta maktabgacha ta'lim muassasalarida 256,4 ming nafar bola ta'lim-tarbiya oldi, 14,5 ming nafar o'qituvchi ish bilan ta'minlandi.

Boshlang'ich maktablar esa (turkcha: İlköğretim Okulu) 4 yil davom etadi. Boshlang'ich ta'lim 6 yoshdan 14 yoshgacha bo'lgan bolalarga qaratilgan ta'lim va o'qitishni qamrab oladi, barcha fuqarolar, o'g'il bolalar yoki qizlar uchun majburiydir va davlat maktablarida bepul beriladi. Boshlang'ich ta'lim muassasalari sakkiz yillik uzluksiz ta'limni ta'minlaydigan maktablar bo'lib, uning yakunida bitiruvchilarga boshlang'ich ta'lim to'g'risidagi diplom beriladi.

Boshlang'ich maktabning dastlabki to'rt yili ba'zan „Birinchi maktab, 1-bosqich“ deb ataladi (turkcha: İlkokul 1. Kademe Kademe) lekin ikkalasi ham to'g'ri. Birinchi, ikkinchi va uchinchi sinflarda to'rtta asosiy fanlar mavjud: turk tili, matematika, Hayat Bilgisi (so'zma-so'z „hayotiy bilim“ degan ma'noni anglatadi) va chet tili.

To'rtinchi sinfda, Hayat Bilgisi fan va ijtimoiy fanlar bilan almashtiriladi. Maktablarda o'qitiladigan chet tili maktabdan maktabga o'zgaradi. Eng keng tarqalgani ingliz tilidir, ba'zi maktablarda ingliz tili o'rniga nemis, fransuz yoki ispan tillari o'rgatiladi. Ba'zi xususiy maktablarda bir vaqtning o'zida ikkita chet tili o'rgatiladi.

O'rta ta'limga boshlang'ich maktabdan keyin kamida uch yillik ta'lim beradigan barcha umumiy, kasb-hunar va texnik ta'lim muassasalari kiradi. O'rta maktabga qabul qilish tizimi deyarli har yili o'zgarib turadi. Ba'zan xususiy maktablarda turli imtihonlar bo'ladi, ba'zida 3 yil davomida 3 ta imtihon bo'ladi, ba'zida faqat bitta imtihon bo'ladi, lekin u boshqacha hisoblab chiqiladi, ba'zan ular faqat maktab baholariga qaraydilar.

O'rta ta'lim o'quvchilarga yaxshi umumiy bilimlar berish, ularning qiziqishlari, ko'nikma va malakalariga mos ravishda oliy ta'limga, kasb-hunarga, hayotga, tadbirkorlikka tayyorlashni maqsad qilgan. 2001-2002 o'quv yilida 6000 ta ta'lim muassasalarida 2,3 million talaba ta'lim oldi va 134,8 ming o'qituvchi ish bilan ta'minlandi.

Hozirda diniy ta'lim kurslari boshlang'ich maktabning 4-sinfidan (10 yosh) boshlanib, butun o'rta va o'rta maktablarda davom etmoqda. 4-sinfidan 8-sinfgacha darslar haftasiga ikki soatdan iborat. O'rta maktab darajasida haftasiga bir soat dars mavjud Shunday qilib, o'rta maktabni tugatgan talaba 8 yillik uzluksiz din kurslarini oladi. Kurs uchun qat'iy kitoblar yo'q.

To'g'rirog'i, har bir maktab qaysi kitobga amal qilishni o'zi hal qiladi — har bir daraja uchun kitob Ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan bo'lsa. Ushbu kurslar mazmunining deyarli yarmi din va islom (asosan musulmonlar)ga tegishli bo'lib, qolgan mavzular dunyoviylikdan gumanizmgacha va axloqiy qadriyatlardan odob-axloq qoidalariga qadar. Kurs mazmuniga iudaizm, nasroniylik, hinduizm va buddizm kabi asosiy jahon dinlari kiritilgan.

Xulosa qilib aytganda Turkiya ta'lim tizimi so'nggi yillarda olib borilgan keng ko'lamli islohotlar natijasida zamonaviy, innovatsion va raqobatbardosh tizimga aylanish yo'lida izchil rivojlanib bormoqda.

Ta'limning markazlashtirilgan boshqaruv modeli, Davlat Ta'lim Standartlari asosida ishlab chiqilgan o'quv dasturlari, kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv hamda bosqichma-bosqich yangilanib borayotgan o'qituvchi tayyorlash tizimi Turkiya ta'lim siyosatining asosiy ustunlari hisobladi.

Turkiya ta'lim tizimining xalqaro standartlarga moslashuvi, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga berilayotgan e'tibor va ta'lim mazmunining uzluksiz takomillashtirib borilishi mamlakatning jahon ta'lim makonida raqobatbardosh bo'lishiga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, Turkiya ta'lim tizimi an'anaviy tajribalar bilan zamonaviy innovatsiyalar uyg'unlashgan, o'sib borayotgan ehtiyoj va global chaqiriqlarga javob bera oladigan samarali ta'lim modelidir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). Türkiye'de Eğitim Sistemi: Yapı ve İstatistikler. Ankara: MEB Yayınları, 2022.
2. Aydın, A. Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi. Ankara: Pegem Akademi, 2021.
3. Demirel, Ö. Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2020.

4. OECD. Education Policy Outlook: Turkey. OECD Publishing, 2019.
5. UNESCO. Education in Turkey: Country Profile. Paris: UNESCO Publications, 2021.
6. Balci, A. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2020.
7. MEB. FATİH Projesi Resmi Raporlari. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2021.